

Hüsing, Georg. Krsa aspa im Schlangenleibe und andere Nachträge zur iranischen Überlieferung. (Mythologische Bibliothek. IV. Bd. 2. Hft.) Leipzig, J. C. Hinrichs. (8-r. III. 64. l.) 2 M.

Jätakam. Das Buch der Erzählungen aus früheren Existenzen Buddhas. Aus dem Páli zum ersten Male vollständig ins Deutsche übersetzt von Dr. Jul. Dutvét. 4. Bd. Leipzig, Radelli und Hille.

Jericzek, Dr. Ottó L. Die deutsche Heldensage. 3. umgearbeitete Auflage. 2. Neudruck. (Sammlung Göschen. 32.) Leipzig, Berlin, Göschen. (16-r. 208 l.) 80 pf.

Jungbauer, A. Das Weihnachtsspiel des Böhmerwaldes. (Beiträge zur deutsch böhmischen Volkskunde, 3. 2.) Prag, Calve. (8-r. 220 l.) 3 M.

Kallas, Aino. Merent akaisia Lauuja. Helsinki. (8-r. 96 l.) 1 M. 75.

Karutz. Über Kinderspielzeug. Ztschr. (Ethnol. 237—239. l.)

Kirschner, Adolf. Ein Sagenschatz aus dem Elbetal zwischen Leitmeritz und der Landesgrenze. Aussig. (A. Becker, 194. (8-r. 103 l.) 1 M.

Kossina, Gustaf. Die Herkunft der Germanen. Würzburg, C. Kabitzsch. (8-r.)

Kostüm- und Volkstrachten-Bilder (100 historische). Berlin. Weise & Co., 1911. (8-r. 100 l.) 20 M.

Krause, Ernst. Tuisko-Land der arischen Stämme und Götter Urheimat. Glogau, C. Flemming. (8-r.)

Összeállította: *Hellebrant Árpád.*

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az új egyetemes népdalgyűjtemény tervezete.

Bartók Béla és Kodály Zoltán zeneakadémiai tanárok s társaságunk választmányi tagjai a következő tervezetet nyújtották be a Kisfaludy-Társasághoz:

Tisztelt Társaság!

Éppen 70 esztendeje annak, hogy a Társaság 1843 december 2-iki ülésén átvette a Tud. Akadémiától a népdalok gyűjtésének és kiadásának gondját.

Bármily sokat tett a Társaság azóta e téren, manapság, a gyorsan terjedő zenekultúra és a fokozódó érdeklődés következtében egyre kínosabban érezhető irodalmunk egy nagy hiánya: a népi dallamok rendszeres, teljes kiadása. Nem keressük e hiány okait, a sok közt egyik legfőbb bizonyára a kor felfogása volt, a mely a dalok szövegét tekintette fontosabbnak, a dallamot csak a szöveg „lényeges, jellemző vehiculumának“. Ez a felfogás azóta megváltozott, a nélkül, hogy a másik egyoldalúságba esett volna: ma egyértelműen vallják a hozzáértők, hogy a szöveg és dallam egységét megbontani nem szabad. Ezek a dalok csak a dallamban élnek, tehát dallam nélkül életük felét elvesztik; igazi mivoltuk, számos sajátságuk csakis azáltal válik érthetővé, hogy dalolásra születtek, nem elmondásra.

Nagyon megközelíti már ezt a felfogást Szini Károly, a 60-as években megjelent gyűjteménye előszavában. De az ő 200 dallama csepp a tengerben; e mellett ő a népdal fogalmát annyira kiterjeszti, hogy egyebek közt a Hymnust is közli. Ezenkívül leírásain sokhelyt meglátszik fogyatékos zenetudása.

Mennyiségben, minőségben is legtöbbet nyújt Bartalus gyűjteménye, melynek létrejötte már a T. Társaság érdeme. Ámde ez a gyűjtemény Bartalus egy nagy

tévedésének betege. A helyett, hogy mennél több ismeretlen dallam után kutatott volna, Bartalus feladatát abban látta, hogy mennél „szébb“ zongorakisérettel ékesítse a dalokat.

Mélyen sajnálja ezt a mi nemzedékünk; elgondolni sem tudjuk, mit menthetett volna meg Bartalus az örök pusztulástól, ha gyűjtésre fordítja mindazt a fáradságot, a mivel zongorakiséreteit szerkesztette össze. Így mindössze vagy 730 dallamot nyújt, ennek is csak egy részét jegyezte le közvetlenül a nép szájáról, a többi másodkézből való. Pedig azzal a költséggel és fáradsággal a mivel ez a 7 kötet készült, véglegesen meg lehetett volna oldani a problémát.

Minden egyéb a mi Bartalus óta megjelent, mélyen alatta áll, többnyire kritikátlan halmozása a vegyes anyagnak. Dicséretes kivétel, s egész irodalmunknak maig egyetlen komoly dallam-gyűjteménye Kiss Áron gyermekjátékkönyve.

Így állunk ma, szegényen, minden gazdagságunk mellett. Ha azt kérdi valaki: hol az a magyar zene, melynek híre megjárta a világot? nem tudunk rámutatni. Szégyenkezve kell látnunk kisebb, műveletlenebb nemzetek (hogy meszszebb ne menjünk: a tótok) gazdag és jól szerkesztett gyűjteményeit.

Mindez a körülmény arra sarkalt bennünket, hogy magunk fogjunk a gyűjtéshez. Elsősorban a legfélreesebb, legrégiesebb helyeket kerestük föl, s nagy örömünkre, még nem hiába: az öregek emlékezete nem egy ismeretlen régiséget őrzött meg számunkra. Nyolcz esztendő alatt sok egyéb elfoglaltságunk mellett is sikerült annyira gyarapítani gyűjteményünket, hogy sajtó alá rendezését megkezdhattuk. A mellékelt részletes tervezetben kifejtjük, miképen szándékozunk lehetőleg teljessé tenni és elrendezni az anyagot.

Munkánkat kiadásra a T. Társaságnak ajánljuk föl, mint a mely arra hagyományánál, egész multjánál fogva a legilletékesebb.

Magyar népdalgyűjteményünk tervdaraja.

Tervünk: a magyar népdalok és népzenei művek lehetőségig teljes, szigorúan kritikai, pontos kiadása, egy monumentális, magyar „Corpus Musicae Popularis“ szerkesztése.

Anyag.

Gerincze a saját gyűjtésünk, mely kiterjed az ország legtöbb néprajzilag érdekes vidékére. Összesen vagy 3000 szöveges dallamra, vagy 100 hangszeres darabra (duda-, furulya-, hegedűszo után leírottra) tehető. Hozzá csatlakozik néhány segítőársunk és tanítványunk 2—300-ra becsülhető adaléka, megbízható, általunk revideált lejegyzésben.

Bár az anyaggyűjtést éppen nem tartjuk befejezettnek, mégis sürgős szükség a meglevőnek kiadása több okon is. Szükséges, hogy végre közkezen forogjon népdalaink nagy tömege hü és pontos leírásban, hogy segítsen elosztatni azt a fogalomzavart és fejetlenséget, a mely a népzene kérdései körül mindenütt ott kísért, s a melynek legfőbb oka, hogy igazi, hasznavehető dallamgyűjteményünk ezideig nincs. A további gyűjtésnek kalauza és mintája lehetne. Végül a külföldnek is módot adna az igazi magyar népzene megismerésére.

Hogy az eddig gyűjtött anyagból semmi értékes kárba ne vesszen, letettünk arról, hogy csupán magunkhallotta dallamot közöljünk. Szigorú kritikával számba

vesszük a mi népi dallam eddig kiadásra került, kiválogatjuk és besorozzuk a hasznavehetőt.

Így is mintegy 8—900 dallamra számítunk; ezzel megszűnne az a nagy nehézség, melylyel manapság a nagyrészt ritka, vagy hozzáférhetetlen, s a mellett egyenetlen értékű gyűjtemények megismerése jár.

Végül a M. Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya szíves beleegyezésével Vikár Béla fonografon fölvevett, mintegy 1500 dallamával gazdagíthatjuk a gyűjteményt, a mely így összesen 5—6-ezerre szaporodna. Ez a szám bizonyos relativ teljességet jelent, mert alig van fontosabb vidéke az országnak, hogy néhány dallammal ne szerepelne.

A kiadás rendszere.

Régebben vagy minden rendszer nélkül, vagy a szöveg tartalma szerint osztályozva adták ki a dallamokat. Ilyen gyűjtemény kutatója tisztán emlékeztetése van utalva, ha rokon dallamokat keres, vagy típusokat akar megállapítani. Az emlékezet pedig fölmondja a szolgálatot, mihelyt a dallamok ezrei és tizezrei forognak szóban. Az összehasonlító zenetudomány föllendülésének köszönhető az a megismerés, hogy dalgyűjteményt kizárólagosan zenei, tisztán a dallamok sajátágaiból merített szempontok szerint, szótárszerűen kell rendezni, hogy a rokon-dallamok egymás mellé kerülve, a főtipusokat tisztán mutassák. Csak így válik lehetővé a gyűjtemény gyors áttekintése és összehasonlítása másokkal, így lehet bármely dallamot könnyen megtalálni.

A legtökéletesebb ilyen rendszereket a finn irodalmi társaság újabb dallamkiadványaiban találjuk.¹ Míg a bécsi Oswald Koller a dallamok kezdőhangjait vette alapul, a szótári betűrend mintájára, Ilmari Krohn fölismerte, hogy a kezdőhangoknál fontosabb, állandóbb, az egyes dallam-sorok végződése, s ezen az alapon rendezte a S. Kansan Sävelmiä 2-ik sorozatát. Némi változtatással ezt a rendszert fogadtuk el mi is. Lényege röviden ez: 1. valamennyi dallamot közös végzőhangra hoztuk, vagyis úgy irtuk le, hogy záróhangja g_1 legyen. Mivel a dallamok, csekély kivétellel négysorosak, három sorvégre kellett tekintettel lennünk. Legfontosabb a második, a dal fele, az első periodus vége. Együvé kerülnek mindazok a dalok, a melyeknél ez a hang egyezik. Az így támadt csoportokban: alcsoportok keletkeznek, az első sor, ezekben pedig a harmadik sor záróhangja szerint.

Keresztezi ezt a beosztást a ritmus szerinti: minden csoport a legrövidebb dalokon kezdődik; egymásután következnek a hosszabb sorokból állók.

Végül ezeken a csoportokon belül még ambitus (hangterjedelem) szerint sorakoznak: elől a kevesebb, hátrább a több hangot befutók.

Ha valaki a keresett dallamnak első két sorvégét tudja, azonnal megtalálja, vele együtt minden rokonát. Kivételes eset, hogy valamelyik változat erősebb elváltozás miatt távolabbra kerül; ilyenkor külön utalás van mind a két helyen.

¹ Suomen Kansan Sävelmiä. 1. sorozat, 237 istenes ének. 2. 1498 világi dal. 3. 668 táncdallam. 4. 940 runó-melódia. A Finnugor Társaság „Mémoires“-jainak 24-ik kötete: 712 lapp melódia. A három első Ilmari Krohn, a két utóbbi Armas Launis szerkesztésében.

De ha csak első sorát tudja, akkor is megtalálja, ha végigmegy a főcsoportok megfelelő helyein. Ha pl. nyolcz szótagú a sor, végig kell nézni a sorvégben különböző főcsoportok nyolcz-szótagos sorait.

A hangszeres darabok az egész munka végén külön függelékbe kerülnének; rájuk ez a módszer nem illik, mert többnyire hosszabbak. Talán sikerül még számukra is czélszerű rendet találni; ha nem, akkor kezdő-motivumaik rokonsága szerint kerülnek sorba.

Mutató táblák.

Az egész munka megjelenése után készülnek a különböző mutatók, melyek minden oldalról átvilágítanak a gyűjteményt.

1. Szövegmutató és pedig kétféle: egy betürendes a kezdősorokból, egy pedig tárgy szerint csoportosított.

2. Helynévmutató, minden község mellett az odavaló dalok sorszáma.

3. Ha szükségesnek mutatkozik: egy kótás, ú. n. tematikus katalógus. Minden dallam kezdete szövegestül, a Koller-féle módszerrel rendberakva, a mi az egyes dalok fölkeresését könnyítené meg.

4. Bár a szövegben a lelőhely mellett a gyűjtő, vagy a forrás is föl lesz tüntetve, egy külön forrásmutató sem volna céltalan.

5. Feltüntetése a több dallamra fogott szövegeknek és a különböző szöveggel énekelt dallamoknak.

6. Végül teljes bibliografia minden dalhoz.

E mutatók nem tisztán zenei részének szerkesztésével, arra hivatott szakembereket kellene megbízni.

A kik a zenét teljesen figyelmen kívül hagyva akarnák forgatni a gyűjteményt, egy, műfajok és tárgyak szerint csoportosított mutató alapján épp úgy hasznát vehetnék, mint a Népköltési Gyűjtemény eddigi köteteinek.

A külföld tájékoztatására szükséges lesz az előszókat és a zenei vonatkozású jegyzeteket francia és német nyelven is közölni.

Külső alak, kiállítás.

Zenei kútfőről lévén szó, alapos megfontolást kíván a formátum kérdése. Erről véglegesen határozni csak néhány különböző alakú próbalap nyomtatása után lehet. A formának azt a czélt kellene szolgálni, hogy a kóta-szöveg feldarabolása lehetőleg értelmes legyen, ne szakadjon meg a dal a frázisok közepén. A mennyire lehet, egy-egy sornyi kóta értelmes zenei részletet tartalmazzon.

Lehetőleg 1000 dal kerüljön egy-egy kötetbe, ha sikerül úgy intézni, hogy nem lesz túlságosan testes. Így 5—6 kötetre terjedne az egész mű, egy 7-ikbe kerülnének a mutatók és a szükséges jegyzetek.

Pótkötetek.

Későbbi gyűjtések minden nehézség nélkül beleilleszthetők a munka egységébe, ha ugyanolyan elvek szerint rendezve, csatlakozó különmutatókkal felszerelve, pótkötetekbe kerülnek.

Bartók Béla s. k., Kodály Zoltán s. k.,
az Orsz. Magy. kir. Zeneakadémia tanárai.